

MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU'NUN “MENEVŞELER ÖLMEMLİ” ADLI ÖYKÜSÜ ÜZERİNE ANLAMBİLİMSEL BİR ÇÖZÜMLEME

A Semantic Analysis on Mustafa Necati Sepetçioğlu's Story Called “Menevşeler Ölmemeli”

Arzu ŞEYDA

Yrd. Doç. Dr. Kafkas Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
arzuseyda@mynet.com

Öz

Yazınsal bir tür olarak öyküler, dil çalışmalarında üzerinde durulması gereken yapıtlardır. Yazınsal türler, anlamlar dünyasının yüzey yapıya yansıma biçimlerinin en üst seviyede olduğu biçemlerde oluşturuldukları için dilin bütün olanaklarını bünyelerinde bulundurulur. Bu çalışmada Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun “Menevşeler Ölmemeli” adlı öyküsü anlambilim açısından çözümlenmeye çalışılmıştır. Öykü, kalabalıklar arasında yaşama sevincini yitiren yalnız bir adamın öyküsüdür. Kısa bir kesitten oluşan öykü, insanın iç dünyasının dış dünyayı oluşturması üzerine kurulmuştur. Bu çalışmada öyküyü oluşturan anlamlar dünyası, kullanılan dilden hareketle sözcük ve anlam koşutluğu açısından incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Necati Sepetçioğlu, Menevşeler Ölmemeli, Sözcük, Anlam, Anlambilim.

Abstract

*As a literary genre, stories are the works which should be dwelt upon in language studies. Literary genres contain all possibilities of a language because they are formed in the styles in which reflection forms of world of senses to the surface structure are on the top level. In this study, Mustafa Necati Sepetçioğlu's story called **Menevşeler Ölmemeli** is analysed in the light of semantics. It is the story of a lonely man who has lost his joy of life in the crowd. The story composed of a short section is founded on the formation of man's outer world through the effect of his inner world. In the study, world of senses composing the story are tried to be analysed in terms of parallelism of word and sense in the light of language used in the story.*

Keywords: Mustafa Necati Sepetçioğlu, Menevşeler Ölmemeli, Word, Sense, Semantics.

GİRİŞ

Yazınsal bir anlatı türü olarak karşımıza çıkan öykü, edebiyatın dünyasında farklı bir yere ve değere sahiptir. Yazınsal metinlerin insanın anlam dünyasını oluşturmasında dolaylı olarak bir etkisinin olduğu, yadsınamaz bir gerçekliktir. İster bireysel ister toplumsal durumları ele alsın öykü, etki alanı geniş bir türdür. Ayrıca zamanlar üstü olma özelliğini de bünyesinde bulunduran bir biçemdir. Çünkü öykü, insanın hem düşünsel hem de duygusal dünyasına seslenir.

“Yazınsal anlatı metinlerinin incelenmesi çok eskiye dayanmaktadır ve bu çalışmalar insanbilim, ruhbilim, toplum bilim ve davranış bilim araştırmalarıyla yakından ilgilidir.”¹ İnsanın duygu/düşün dünyasıyla ilintili olan her şey gibi öyküler de zamana yayılabildikleri ölçüde insanı anlatan, insanın kendisiyle, evrenle ya da ötesiyle iletişim kurmasını sağlayan estetik değer taşıyan, dil kullanımının en üst düzeyde olduğu anlatılar olarak karşımıza çıkar. Bireyin anlam dünyası, yaşantısı ve aktarılan yaşantılar üzerine kuruludur. Kültür aktarımı bir noktada yaşantıların, deneyimlerin aktarımıdır. İnsanın öğrenme/anlamlandırma ya da kavramlaştırma süreçleri bu yaşantılarla sınırlıdır.

Birey, diliyle anlamlandırdığı dünyayı olduğu biçimde bırakmaz, olduğu biçimde aktarmaz, onu farklı biçemlerde oluşturur. Bu oluşum sürecinde elindeki malzemesi dildir, dilin çok boyutlu bir dizge olduğu gerçeği, biçemlerde de çok boyutluluğu ortaya çıkaracaktır. “A.J. Greimas da dilin “bir gösterge topluluğu değil, anlam yaratma yapılarının (structure de signification) bir bütünü” olduğunu söyleyecektir.”² Sanatın/edebiyatın amacı, insanın kendisini oluşturması, dünyasını biçimlendirmesidir. İster bireysel ister toplumsal olsun sanatın amacı, her durumda farklılık yaratabilmek ya da farkındalık yaratabilmektir.

Sözcüğün sözcüğe dönüşüm süreci, yaşantıların izlerini taşıyacaktır. Hiçbir birey, algılamadığını/tanımadığını/bilmediğini/anlamlandırmadığını kısaca adlandırmadığını, hangi biçimde olursa olsun ortaya koyamaz. Çünkü dilin gücü, insanın düşün dünyasının gücüdür. Öyküleme ise bu noktada dilin en yüksek düzeyde kullanımınıdır. Bu da insanın yaratma eylemiyle ilintili bir durumdur. Yaratma eylemi, evreni yeniden şekillendirmek, düşün dünyasından sözün dünyasına ulaşmaktır. Çünkü, “Bir yazın yapıtı, yalın bir nesne değil, çok yönlü anlam ve bağlantılar taşıyan, katmanlanmış, oldukça

¹ ERDEN, A. 2002: **Kısa Öykü ve Dilbilimsel Eleştiri**, 11, İstanbul.

² UÇAN, H. 2008: **Dilbilim, Göstergebilim ve Edebiyat Eğitimi**, 12, Ankara.

yüksek düzeyde karmaşık bir düzenlemedir.”³

Edebiyatın bir dalı olarak öyküler de, bu farkındalıkla oluşturulan ve alıcı üzerinde farkındalık yaratabilme kaygısı taşıyan metinlerdir. Her metnin açık ya da örtük bir niyeti vardır.⁴ Bu niyet doğrultusunda değer oluşturabilmek, bu değeri metnin anlam katmanları yoluyla dışa vurmak sanatın her dalının amacı olarak karşımıza çıkar. Değer oluşturmak/değer aktarmak amacı, her metinde, her eserde söz konusudur.

Sanatın estetik değer oluşturmak/estetik değer katabilmek amacının yanı sıra insana dair birçok değeri yansıtma amacı da bir gerçekliktir. Değer yaratma amacı olmayan bir metinden söz edebilmek pek mümkün değildir. Şiirdeki yaşanmışlığın tek sesliliğine karşın öyküdeki yaşanmışlık düzeyi çokseslidir. “Öykü, bir anlatımdır. Öykü, anlatımı uzatmaz ve yaymaz, fazlalıkları atmaya çalışır. Anlattığını birkaç çizgiyle yoğunlaştırıp anlatır. Demek öykü, yoğunlaşmış bir anlatımdır.”⁵ Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun *Menevşeler Ölmemeli* adlı öyküsü de bu özelliklere sahiptir..

Anlamsal Görünüm

Sanat eserlerinde “anlam hem kullanıcı hem de yaratıcı tarafından dinamik olarak inşa edilir. Anlamın inşası, nesnelere tarihsel ve toplumsal özgül koşullar altında harekete geçirdiği bitimsiz bir üretimdir. Bir imge üzerinde konuşmak; onun şifresini çözmeye çalışmak, şifre çözüldüğünde artık konuşacak bir şeyin kalmayacağı ve nihai anlamın sözcüklere dökülmesiyle birlikte olayın biteceği bir şifre-çözme işlemi değildir. Bir imge üzerine konuşmak, en nihayetinde, kişinin kendisini imgeyle ve imgenin temsil ettiği görüntüyle ilintilendirme girişimidir.”⁶

Menevşeler Ölmemeli adlı öykünün ismi/başlığı metnin bir sözcüğüdür. Aslında tüm metin bu sözcüğün açıklaması olarak değerlendirilebilir. **Menevşe** sözcüğü umudu simgeleyen bir sözcüktür. **Ölmemeli** sözcüğü ise gereklilik ve aynı zamanda isteği belirtecek şekilde seçilmiştir. Menevşe (**Menekşe**) sözcüğünün imge değeri, yaşama sevinci olarak düşünülebilir. Bu sözcük, ağızlarda karşılaşılan bir söyleyiş biçimi ile kullanılmıştır. Bu tür bir kullanım da sözcüğe duygu değeri katmak amaçlıdır.

³ İNCE, Ö. 2013: *Yazınsal Söylem Üzerine*, 142, Ankara.

⁴ GÜNAY, D. 2007: *Metin Bilgisi*, 124, İstanbul.

⁵ SELİMOĞLU, Z. 2008: “**Öykü Nedir?**”, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, Sa: 286, s.147-148, Ankara.

⁶ LEPPERT, R. 2009: *Sanatta Anlamın Görüntüsü*, (Çev. İsmail Türkmen), 21-22, İstanbul.

Yaşama sevinci, evrende yaşayan her insan için vazgeçilmez bir duygudur. Bu duygunun yitirilmesi, çeşitli etkenlere bağlı olarak ortaya çıkan psikolojik bir çöküşü beraberinde getirmektedir. “**Menevşeler Ölmemeli**” adlı öykü aslında evrende yaşayan her insanın yaşayabileceği bir durumun, yaşama sevincinin kaybedilmesi endişesi etrafında şekillenen bir yapıt olarak değerlendirilebilir. Türkçe söyleyişin güzel örneklerinden olan bu öykü, anlam dünyası açısından, derin yapıda **iki adam, iki kadın ve iki yaşamın** karşılaştırılması üzerine kurulmuştur. “**Çiçekçi ışığın altında kaldı. Adam karanlığa gidiyordu.**” tümcesi bu derin yapının yüzey yapıya yansımaları olarak okunabilir.

Çiçekçi/ışık sözcükleri bağlam içerisinde **mutluluk/birliktelik** kavramlarını oluştururken, **adam /karanlık** sözcükleri, **yalnızlık/mutsuzluk** kavramlarını çağrıştırmaktadır. Bu kavramlar evrensel olma özelliği ile karşımıza çıkmaktadır.

Metin **umut ve umutsuzluk çatışması** üzerine kurulmuştur. **Yalnızlık-umutsuzluk-mutsuzluk/ çoğulluk-umut-mutluluk** çatışması üzerinden bu kavramlara yüklenen bireysel değerler yani “çağırışım ve duygu değerleriyle”⁷ anlatı oluşturulmuştur. “*Kar uyusuk, isteksiz ve zevksiz yağıyordu.*” tümcesiyle başlayan öykü, metnin söylemine göre seçilmiş bir cümle olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öyküde geçen kış imgesi yüklendiği değerler açısından hem evrensel hem toplumsal olmasının yanı sıra bireysel değerlerle de koşutluk oluşturacak düzeydedir. **Kış** imgesi, genel bir tasarım değerine sahiptir. Ancak, bu imgeye yüklenen bireysel tasarımlar asıl anlamın ortaya çıkışını sağlayan unsurlardır. **Kış**, metinde duygu değeri olarak genellikle olumsuz bir değer taşıyan bir göstergesi olarak karşımıza çıkar. Bireyin yaşantıları, imgelere farklı değerler yüklemeye olanağı sağlar. Yaşantılar, benliğimizi oluşturan en önemli etkidir. Öyküde karşılaştığımız kişiler, yaşantılarıyla değer oluşturacak ve bu değerler de bakış açıları olarak yansıtacaktır.

Öykü, izlek bakımından ele alındığında maddi manevi bir kış imgesi etrafında şekillenmektedir. Kış göstergesine yüklenen değerler çerçevesinde metin oluşturulmakta ve devam etmektedir. Kış imgesi biçimsel düzeyde de seçilen sesler ve göstergeler aracılığıyla yüzey yapıya yansımaktadır.

Anlam; sözcüklere, sözcüklere yüklenen değerdir. Bu değer, sözcüğün kullanıldığı yere yani bağlama göre değişebilmektedir. Anlamın ortaya çıkış

⁷ AKSAN, D. 2009: **Anlambilim Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi**, 56, Ankara.

sürecine baktığımızda dilin dünyasıyla koşturduğu görülmektedir. Tümceleri oluşturan sözcüklerin anlamı ile metnin tümünde ortaya çıkan anlam dünyası tek boyutlu olmayacaktır. “İnsan beyninin niteliklerinden biri, onda yer alan kavramların, dolayısıyla göstergelerin soyutlanmış, yalıtılmış durumda olmamaları, bunlar söylendiği ya da ir yazıda görüldüğü anda tek bir tasarımın değil, değişik tasarımların, imgelerin canlanmasına da neden olabilecekleridir.”⁸

Aşk, sevgi, umut, umutsuzluk, hüzn, sevinç, yalnızlık, mutluluk, mutsuzluk gibi kavramlar, insana dair duygulardır. Öykü, bu kavramların üzerine kurulmuştur. Bir adam vardır öyküde ya da hayatta, hepimizin yanından geçip giden/geçip gitmesi muhtemel olan bir adam;

“ Şehrin, gidip gelen bir geniş kaldırımın üstünde gidip gelen bunca insanın içinde bir kişi vardı ki kara benziyordu. Ötekiler kendilerinden olmayan bu adamın farkında bile değillerdi. Gidişlerinde kendileri, gelişlerinde yine kendileri vardı. Adam, delikanlı sayılabilecek bir yaşta idi. Belki yılların aslında pek uzun olmadığı yeni anlaşılıyordu. Bir adımı, yılların kısalmağa başladığı çağa atılmıştı; öteki adımı henüz uzun yılların çağındaydı. Adımlarının arasında boşluk pek uzun değildi; dardı daha. Geniş yüzü yumuşak, bu yumuşaklık içinde derinleşen gözleri bilinmeyen yollarda yitmiş çocuk gözleriydi. Kaşları, gözlerini büsbütün yalnız bırakmıştı. Sanki gözlerden kaçırıyordu kaşlar; burnuyla alnın birleştiği noktada birbirini itiyordu, sona doğru, yoğun düşüyordu. Kar kışın son karı olabilirdi. Belki de gecenin sonunda güçlü ve güzel bir ilkyaz fışkıracaktı. Akşam şehrin boğuculuğunu, şu gidip gelen kişilerin kötü kendiliklerini biraz olsun güzelleştiriyordu, sonunda sabaha dönerken getirebileceği ilkyazdandı. Akşam karanlığının ve yağın karın isteksizliğinin arkasında, belki belirsiz de olsa bu umut saklıydı.”

Öykü, “**bir adamın**” ancak ötekilerden farklı bir adamın betimlenmesiyle devam eder.

Dil, anlamın adlandırılması ve anlatıma dönüşmesiyle var olan bir süreçtir. Yazınsal metinler de kendi yaşam alanını/kendi dünyasını gerçekleştiren/oluşturan kurmaca bir dünya yaratan ürünlerdir. Buradaki dünyada da yaşantılar, bireyler, olaylar söz konusudur. Öykü, durağan gibi görünse de bir yaşamın bir kesitini, kısa bir zamanını anlatmaktadır. Ancak

⁸ AKSAN, D. 2009: 52.

alımlamada art gönderimlerle daha uzun soluklu bir öykünün izlerini taşır. Bir anın birden çok yaşama dair ipuçlarını verdiği bir anlatıdır.

“Onun geldiği yerdeki insanların yüzleri hiç biri böyle değildi. Onun geldiği yerdeki insanların gözleri hiç böyle bakmaz, gülüşler böyle yaban ve soğuk, yüzlere yapışıp kalmazdı ve akşamlar karanlığını böylesine merhametsiz bir bencillikle şuraya buraya sıvamazdı. Onun geldiği yerde bir kadın vardı, şu geçen kadınlar gibi karanlık ve karlı değildi; ilkyazdan, kışa yakın gülümsemezdi.”

“Işığın altındaydılar. Çiçekçi maviş maviş baktı adama. “VAR” DEDİ. “Oğlan da kız da koyup gitti bizi; ev bark kurdular. Ama biz kaldık. Geç oldu bugün; köroğlunun gözü yollardadır.”

Uzun uzadıya anlatılmayan, birkaç cümleyle ifade edilen birden çok yaşanmışlık vardır öykünün art gönderimlerinde ve bu kısa cümlelerin bu yaşanmışlıkları bu derece etkili anlatabilmesinin öykünün dizge gücüyle ilgili olduğu kesindir.

Anlatı Kişileri

Anlatı kişileri açısından incelendiğinde yüzey yapıda iki anlatı kişisi varken derin yapıda bu sayı artmaktadır. Temelde az gibi görünse de kişilerin yaşantılarında var olan bireyler de, satır aralarında yaşamaktadırlar. Anlatıda geçen kişilerden ilki “**adam**” genel kavram adıyla karşımıza çıkar. Öykü boyunca da özel bir isim verilmeyecek, **adam**, göstergesiyle öyküde yer alacaktır. Genel olarak öznenin isimlendirilmesi alışılmış bir tutumdur, ancak yazarın bu seçimi gelişigüzel ya da öylesine yapılmış bir seçim değildir. Öyle ki öykü boyunca okuyucu, o adamı ismi olmasa da tanışır onu sever, çünkü o içimizden biridir.

“**Adam**” sözcüğü, hem bireysel, hem toplumsal hem de evrensel bir değer yüklenmiştir. Yabancılanmayan **adam**, geride bıraktığı **kadın** ikilemesine karşın **çiçekçi** ve **eşi** ayrıca **ötekiler** olarak adlandırılan özneler, isimsiz olarak öyküde yer alırlar, ancak yazar öylesine güçlü bir betimleme yapar ki isimleştirmeye gerek kalmaz çünkü onlar cisim olarak öyküde yer alırlar

“Meneşeler iki avucundaydı. Yüreğinin üstüne doğru götürdü. Bir bu meneşeler vardı yeryüzünde şimdi; uzaklarda kalan bir kadın gibi bakan ve gülümseyen bu meneşeler; bir de kendisi. Başka hiçbir şey yoktu. Zaman

*silinmişti.” **Onun geldiği yerde bir kadın vardı, şu geçen kadınlar gibi karanlık ve karlı değildi; ilk yazdan, kışa yakın gülümsemezdi.**”*

Yazarın karşıtlıklar üzerine kurduğu öyküde bu karşıtlık gruplarını oluşturanlardan biri de öyküde geçen karakterlerdir. Yazar bu göstergeleri özellikle seçmiştir. İsimlendirmelerdeki genellik yoluyla, yerelden ziyade evrensel yani tüm insanların yaşayabileceği duygular ele alınmıştır.

Uzam- Zaman

Kurmaca yapıtlar, öznel değer taşıyan, gerçekliği tartışılır düzeyde metinlerdir. Duygu ön planda olduğu için işlenen gerçeklik de duygu değeri taşıyacaktır. Uzamsal düzeyde bir şehirde geçmektedir öykü. Bir akşam vaktinin içerisinde zamanın zaman içinde yaşandığı insana özgü düşünce gücünün izlerini buluruz.

Geçmişin ve anın birleştiği noktada geçmiş, izini yaşayan ana sürece ve zaman daha geniş bir kavram değerine ulaşacaktır. Yaşantıları oluşturan, insanın hatırlama gücüdür. İnsan geçmişi ya da yaşanan zamanı unutamaz. Öyküde geçen karakterin de bugünü geçmişiyile var olmaktadır. Geride bırakılanların aslında bırakılmadığı bir düşünceyle karşılaşmaktadır okuyucu.

Uzam, zamanla var olan bir kavramdır. Ve uzama yüklenen değerler zamanla ilintilidir. Bir noktada denilebilir ki zamansız mekân olamaz. Ve zamanı da mekânı da gerçek kılan bireydir. Zaman ve uzam, anlamını bireyin ona yüklediği değerlerle kazanmaktadır.

Şehir, kalabalığı yalnızlığı simgelerken **gökyüzü** sözcüğü de sonsuzluğu ve yine yalnızlığı simgelemektedir. Sonsuzluk içinde bireyi kuşatan sınırları bu iki sözcük, bağlam içerisinde karşımıza çıkarmaktadır.

“Dört bir yanından bir sürü geçiyordu, ister istemez bu kalabalık yüzlere baktı. Bilinmeyen yollarda yitmiş çocuk gözleri bir garip irileşiyordu. Sanki bütün bu kalabalığı içine alacaktı; yağın karı içine alacaktı; akşam karanlığını, yanan ışıkları, şehrin yollarını ve evlerini... Sonra gökyüzünü içine alacaktı. Üşümemişti bunların hiç biri, biliyordu, ama ısıtıcaktı; ısıtırken ısınacaktı.”

Yazar, öykü boyunca kurduğu ikili karşıtlıkları mekân üzerinde de gerçekleştirmektedir. Bireyin yaşadığı uzam iki boyutta karşımıza çıkar. Bulduğu yer ve geldiği yer olarak karşıt mekânlar, karşıt anlamları yüklenerek okuyucuya aktarılmaktadır.

“Yüzler yabancıydı çevresinde; gözler yabancıydı ve gülüşler büsbütün yabancıydı. Onun geldiği yerdeki insanların yüzleri hiç biri böyle değildi. Onun geldiği yerdeki insanların gözleri hiç böyle bakmaz, gülüşler böyle yaban ve soğuk, yüzlere yapışıp kalmazdı ve akşamlar karanlığını böylesine merhametsiz bir bencillikle şuraya buraya sıvamazdı. Onun geldiği yerde bir kadın vardı, şu geçen kadınlar gibi karanlık ve karlı değildi; ilkyazdan, kışa yakın gülümsemezdi.”

Anlatı, zamanın ağırlıklı olduğu bir metindir. Öykü, bir zamanın betimlenmesiyle başlar. Öykünün zamanı kış mevsiminde bir akşam vaktidir. Yazar kış mevsimini, kışı sembolize eden göstergeler yoluyla sezdirme yolunu seçmiştir. Bu göstergelerle yazar, aslında öyküye hâkim olan duygunun da ipuçlarını vermektedir. Anlatıda baskın olan yalnızlık duygusu, bir doğa olayına (kar yağışı) yüklenen duygu değeriyle öykünün ilerleyen bölümlerindeki izlencenin de sezdirimini yapmaktadır.

“Kar uyuşuk, isteksiz ve zevksiz yağıyordu. Hava, gökyüzü ile yeryüzünün arasını dolduran boşlukta katılaşmış, zaman katılığında erimişti ve kar bu katılıkta, ancak boğulmamak için uykuda ve düşsü sallanıyordu. Gökle toprak arasında bir bocalayıştı bu. Akşam oluyordu; şehir, bütün bu donmuşluk arasında ışıklarını yakmış, bilmediği bir geceye hazırlanıyordu.”

Karşıtlık

Sözcüklerin anlamsal görünümleri içerisinde karşıtlık da önemli bir yer tutar. İncelenen metinde karşıtlık, her düzeyde karşımıza çıkmaktadır. Sözcük anlamını aşarak metnin anlam dünyasının görünümleri, bu sözcüklerin tümceler oluşturması yoluyla gerçekleşmektedir. Bu durum öyküde; insan, yaşam, mekân, zaman ve çevre düzeyinde en ufak ayrıntıya kadar karşılaştırma yapılarak verilmektedir.

Öykü boyunca kahramanın yaşadığı ikilemlerin arka planında da bu karşıtlıkların izi vardır. Kendi yaşadığı geldiği yerler ile bir kısacık zaman diliminden hareketle şehrin ve dolayısıyla insanın karşılaştırması yapılmaktadır.

Kış/yaz, köy/şehir, ben/öteki, adam/çiçekçi, kadın/kadın, durmak/kaçmak, gidiş/geliş, akşam/sabah, gökyüzü/ yeryüzü, gök/toprak, bir adımı/ öteki adımı, yılların kısalmağa başladığı çağ/ uzun yılların çağı, korkaklık/ yiğitlik, ölmek/canlanmak, yalan/gerçek çiçekçi/adam, ışık/karanlık gibi örneklerde görüldüğü üzere karşıtlık, hem

sözcük hem de söz öbeği düzeyinde metnin anlam katmanlarını oluşturan önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramlar, bireyin bakış açısıyla değer kazanmaktadır.

“Gökyüzüyle yeryüzünün arasını gerçek ağaçlardan, gerçek topraklardan başka bir şeyin doldurmadığı bir yerde duracaktı. Işıkların yalan olmadığı, akşam karanlığının yalan söylemediği, gökyüzünün ve yeryüzünün bütün açık yürekliliğiyle sere serpe görüldüğü bir yerde ancak soluk alabileceği, içinde biriken kiri ve tortuyu dökebileceğini umuyordu.”

Yineleme

Yinelemeler, yazınsal metinlerde odaklama, dikkati çekme unsurları olarak karşımıza çıkar. Özellikle şiir ve öykülerde bu kullanımlar daha fazladır. Yinelemelerin anlamın ortaya çıkışında etkileri tekrar düzeyine göre değişmektedir. Yinelemeler, dil kullanımları olarak birçok boyutta yüzey yapıya yansiyabilir. Ses, sözcük, sözcük öbeği, tümce düzeyinde yapılan yinelemeler, metni oluşturan yapı taşlarındandır.

Metin boyunca tekrarlanan bu unsurlar bir odaklamanın göstergeleridir. “Metinde geçen kişilerin, uzamın, eşyanın durumun ya da bir başka nesnenin metnin tümünde yeri geldikçe yinelenmesi tümceler arası bağıntılayan (ya da bağıntı ögesi)olarak değerlendirilir.”⁹

Metinde ses düzeyinde bir benzerlik ve yineleme dikkati çekmektedir. Yineleme, ses açısından genelde şiirlerde ön plana çıkan bir durumken bu öyküde de kendini hissettirmektedir. Ses düzeyine bakıldığında kışı çağrıştıran seslerin duyulduğu görülür metinde. Biçimbirimler de öykünün duygusuna yönelik olarak seçilmiştir.

*“Gökle toprak arasında bir **bocalayıştı** bu. Adamın gözlerindeki çarpıntılı **seviniş** yüreğine ve damarlarına **geçmişti**. **Gidişlerinde** kendileri, **gelişlerinde** yine kendileri vardı. Fakat bu **kızış**, sürekliliğiyle olsun hiç değilse, **ilgilenmiş** bir **kızış** değildi.”*

Öykü sözcük düzeyinde ele alındığında bağıntı ögesi sözcüklerin yinelenme sayıları aşağıda verilmiştir.

⁹ GÜNAY,D., 2007:75.

Sözcük Geçiř Sıklığı	
adam	32
çiçekçi	26
menevşe	24
kar	13
karanlık	10
um+ut/suz/ lař/	10
akşam	8
öl-/ölüm	8
ilk yaz	7
şehir	7
gece	6
yabancı	5
kadın	5
ısıtmak/ısınmak	5
sıcak	4
gerçek	3
sabah	2
yalan	2

Yerdeřlik

Kavram alanı, duygu/çağrışımla değeri taşıyan sözcüklerin bir arada kullanılması ile oluşmaktadır. Sözcükler, çağrışımla gücüne sahip dilsel öğelerdir. Bu noktada bir arada kullanılan sözcüklerin okuyucu üzerinde etki yaratma alanı daha fazla olmaktadır.

“Yazınsal bir metinde yerdeşlikler metne farklı bir görünüm ve anlam verebilir. Bir metinde aynı metinsel ulamlara âdiyetle kendi aralarında birbirlerine bağlı göstergeler ağına yerdeşlik denir.”¹⁰ Bu unsurlar, metindeki bağdaşıklık ve tutarlılıkla yani anlamla ilintilidir.

Metin sözcük düzeyinde yerdeşlik açısından incelendiğinde şöyle bir tablo oluşturulabilir.

menevşe	çiçek	ilk yaz	sabah	sıcak	ısınmak/ ısıtmak	umut
adam	kadın	çiçekçi	kalabalık	ötekiler	gelip geçenler	Köroęlu/ oğlan/kız
kış	kar	donmuşluk	şehir	üşümek	soğuk	akşam /gece
korku	üzüntü	imkansızlık	ölmek	korkunçlaşmak	canavar	yalnızlık

¹⁰ UÇAN, H., 2006, *Yazınsal Eleştiri ve Göstergibilim*, 108. Ankara.

Bağdaştırma

Yazınsal metinler, dilin sanat ve anlatım işlevinin ön plana çıktığı yapıtlardır. Bu işlevlerin ortaya çıkış yollarından biri de bağdaştırmalardır. “Yeryüzündeki hiçbir dilin tek tek sözcüklerle konuşulmadığı bir gerçektir. Belli bir kavramı anlatmak üzere her dilde birden fazla sözcük bir araya getirilerek çeşitli tamlamalar, deyimler oluşturulmakta, değişik düşünce, duygu ve bildirileri yansıtmak için de tümceler ve sözceler kurulmaktadır. İşte biz, tamlama, deyim gibi, sözvarlığı içindeki öğeleri ve tümce ya da sözceleri anlamlı, kabul edilebilir birimler halinde bir araya getirmeye *bağdaştırma* adını veriyoruz.”¹¹ Öykü türünde de bağdaştırmalar, metnin değerini arttıran unsurlar olarak karşımıza çıkar.

Bağdaştırmalar açısından bakıldığında, metnin tümünde her cümlede alışılmamış türde bağdaştırmaların kullanıldığı görülmektedir. Ancak bu alışılmamışlık anlamın belirsizliğine yol açmamakta aksine sözcüklerin ve söz öbeklerinin çağrışım ve duygu değerlerinin yani kavram alanlarının genişlemesine olanak sağlamaktadır. Öykü, dilin kullanımının yani dilin söze dönüşmesinin söze yüklenen değerlerin çok katmanlı hale gelmesi ile oluşan bir türdür. Bu çok katmanlılık, sözcüklere, tümcelere yüklenen duygu ve çağrışım değerleriyle metin düzeyinde ortaya çıkmaktadır. Dilin sanat işlevinin baskın olduğu, anlatımın estetik bir değer kazandığı bir metindir öykü. Menevşeler Ölmemeli adlı öykü de, neredeyse her cümlesinde bu türden bağdaştırmaların kullanıldığı bir yapıdır. Bu bağdaştırmalara şu örnekler verilebilir.

“uyuşuk, isteksiz ve zevksiz yağmak, zaman katılığı, uykuda ve düşü sallanmak, gökle toprak arasında bir bocalayış, bilmediği bir geceye hazırlanmak, merhametsiz bir bencillik, bilinmeyen yollarda yitmiş çocuk gözleri, kötü kendilik, kötü bir sıcaklık, kalabalık yüzler, ilkyazdan kışa yakın gülümseme, insanlaşmış evler, canavarlaşmış bir yalnızlık”
vb.

Aktarma

Aktarmalar, anlamın ortaya çıkış sürecinde kullanılan dolaylı anlatımlar olarak tanımlanabilir. Aksan, dilde gerçekleşen bu anlam olayını şöyle ifade eder: “Her dilde görülen bu anlam olayı, anlatılmak istenen kavram kullanılmadan, onunla ilgisi, ilişkisi bulunan bir başka kavramla dile getirilmesi yoluyla gerçekleşir.”¹² Menevşeler Ölmemeli adlı öyküde de ad

¹¹ AKSAN, D. 2009: 83.

¹² AKSAN, D. 2009: 69.

aktarmasının ilginç örneklerine rastlanmaktadır

“Adam, **delikanlı sayılabilecek bir yaş**taydı. Bir adımı, **yılların kısalmağa başladığı çağa** atılmıştı; öteki adımı henüz **uzun yılların çağında**ydı. **Gençlik/ yaşlılık** kavramları estetik bir kullanımla aktarma yoluyla ifade edilmiştir. Bu kullanımlar, yazarın dile hâkimiyetinin ölçüs açısından önemli göstergelerdir.

Sonuç

Sözcüklerin değer kazanması, söz varlığı içerisinde olmalarıyla sınırlı değildir. Anlam tek boyutlu gerçekleşen bir olgu olmadığı için, sözcük de bulunduğu bağlam içerisinde asıl değerini yüklenir. Dilin göstergelerden oluşan bir dizge olması, göstergelerin birbiriyle olan bağıntılarının önemini öne çıkarmaktadır. Seçilen göstergeler, düşün dünyasında gerçekleşen anlamların adlarını/niteliklerini/durumlarını/ilişkilerini aktaran dizgenin bir parçasıdır. Söz olmadan anlamın aktarımı gerçekleşemez. İnsana ait duygu/düşünsel yaşantılar, sözün gücüyle gerçekleşir. Bu bağlamda incelenen öykü, dilin kullanımının yüksek seviyede gerçekleştiği/ söze dönüştüğü bir yapıt olarak okuyucuya ulaşır.

Menevşeler Ölmemeli adlı öyküde yaşamın getirdiği, insanın seçtiği ya da seçmek zorunda kaldığı yalnızlık duygusu işlenmektedir. İnsan, zamanı da mekânı da duyguları, düşünceleriyle şekillendirir. Bireyi kuşatan şeyler, onun iç dünyasını oluşturur. Öykünün izleği, bireyin korkuları ve kaygıları yani duygu dünyasıyla oluşmaktadır. Yalnızlık duygusu ve beraberinde getirdiği yaşama sevincinin yitirilme korkusu, öyküye yön vermektedir. Öyküde var olan her öznenin endişesi, kendi yaşam öyküsüyle gerçekleşir. **Çiçekçi** yoksul da olsa umudu simgeler. Birlikteliği simgeler. Oysa **adam**, yalnızdır. Bir bekleyeni yoktur. Umutla umutsuzluğun çatışmasıyla son bulmaktadır öykü. Bir insanın öyküsü anlatılır. Bir şehirde, bir kış akşamında, bir zaman parçasında kalabalıklar içinde tek başına olan bir adamın öyküsü. O adam “*kalabalık içinde böylesine yaban ve sersemcesine yürüyen bir adam...*” Öykü, beklenen ama gelmeyen bir kadının, bir adamın/öznenin dünyasına yansımalarıyla, özlem ve umutsuzlukla biter. Ve adamın dünyasını şekillendiren de bu duygu olacaktır. Öykünün arka planında ya da adamın geçmişinde var olan kadın, adamın bugününde de var olacak bugününde oluşturacaktır. Geçmişin izlerini taşıyan adamın hayata bakışı da geçmişin izleriyle şekillenecektir.

Öykü, anlam dünyasının yüzey yapıya yansıyan biçimsel dizgesi ile okuyucunun duygu/düşün dünyasına seslenen bir değer metin olarak nitelendirilebilir.

KAYNAKLAR

- AKSAN, D. 2009: **Anlambilim Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi**, Ankara.
- ERDEN, A. 2002: **Kısa Öykü ve Dilbilimsel Eleştiri**, İstanbul.
- GÜNAY, D. 2007: **Metin Bilgisi**, İstanbul.
- İNCE, Ö. 2013: **Yazınsal Söylem Üzerine**, Ankara.
- LEPPERT, R. 2009: **Sanatta Anlamın Görüntüsü**, (Çev. İsmail Türkmen), İstanbul.
- SELİMOĞLU, Z. 2008: “**Öykü Nedir?**”, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, Sa: 286, s.147-148, Ankara.
- UÇAN, H. 2006: **Yazınsal Eleştiri ve Göstergebilim**, Ankara.
- UÇAN, H. 2008: **Dilbilim, Göstergebilim ve Edebiyat Eğitimi**, Ankara.
- TANYOLAÇ ÖZTOKAT, N. 2005: **Yazınsal Metin Çözümlemesinde Kuramsal Yaklaşımlar**, Multilingual Yay., İstanbul.